

Cseh Tamás

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Kisfaludi András

AZ ELKÜLÖNÜLT JOGALANYISÁG ÉS ANNAK ÁTTÖRÉSE AZ USA JOGÁBAN

1. Az elkülönült jogalanyiság („társasági lepel”)

Az Egyesült Államok jogában, a corporation formában működő társaság (a továbbiakban: „társaság” vagy „corporation”) elkülönült jogalanyisága – hasonlóan más jogrendszereknek az elkülönült jogalanyisággal kapcsolatos dogmatikájához – azt jelenti, hogy a társaság a tagjaitól elkülönült önálló jogi entitás; üzleti tevékenységét saját neve alatt, saját felelősségére végzi, szerződést köt, saját nevében perel és perelhető, vagyonával szabadon rendelkezik. A társaságnak ez az elkülönült jogalanyisága egyfajta lepelként takarja el a társaság tagjainak személyét a külvilág elől.

A társaságnak a tagjaitól elkülönült saját vagyona képezi a társasági hitelezők társasággal szembeni követeléseik kielégítési alapját. Ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a társaság elkülönült jogalanyisága a társaság hitelezői számára valójában egyfajta védelmet biztosít a tag személyes hitelezőivel szemben, mivel a társaság tagoktól elkülönült saját vagyona elsősorban a társaság kötelezettségeinek kielégítését szolgálja, a tagok személyes hitelezői pedig – mivel a társasági vagyon nem a tag személyes vagyona – nem tudják kielégíteni saját követeléseiket a társasági hitelezők rovására.

A corporation fontos jellemzője, hogy a társaság a tagok korlátolt felelőssége mellett működik. A tagok korlátolt felelőssége hosszú jogfejlődés eredménye, melyet gazdasági megfontolások (hatalmas pénzügyi vállalkozásokhoz, mint pl. vasutak, közművek építéséhez kapcsolódó befektetési tőke gyűjtése több ezer, csak kisebb összegű megtakarítást kockáztatni szándékozó kisbefektetőtől) is vezéreltek. A tag korlátolt felelősségének egyik előnye, hogy csökkenti a menedzsment tagok által történő ellenőrzésének költségét, mivel a korlátolt felelősség révén a tag már nem visel olyan mértékű kockázatot, hogy szorosan kellene a menedzsment működését ellenőriznie. A korlátolt felelősség mellett a tagnak nem kell más tag vagyoni helyzetét vizsgálnia, mivel korlátlan és egyetemleges felelőssége megszűnésével nem kell attól tartani, hogy a szerényebb anyagi helyzetű tagok mellett mindig a vagyonosabb tag személyes vagyona szolgálja fedezetül a társaság követeléséért (hitelezők mindig a vagyonosabb tagtól követelnének kielégítést, mivel tőle követelésük biztosan megtérül), amely így a tag számára elviselhetetlen kockázatot, és többi tag vagyoni helyzetével kapcsolatos állandó átvilágítási költséget

jelenthet. A korlátolt felelősséggel a tagnak lehetősége van vagyona még hatékonyabb diverzifikációjára. A tag mérsékelni tudja kockázatát, ha egy diverzifikált portfólióval rendelkezik, és eléri azt a helyzetet, hogy ne veszítse el a teljes vagyont, ha valamelyik olyan társaság, ahol társasági részesedéssel rendelkezik felszámolás alá kerül. Ezen felül, a tag a korlátolt felelőssége mellett olcsóbban tud személyes kölcsönhöz jutni, mivel a korlátolt felelősség a tag személyes vagyont, esetleges (a társaság felszámolása során bekövetkező) vesztesége maximumának korlátozásával „védi” a társaság hitelezőinek társasággal szembeni követelésétől. Ebből tehát – figyelemmel az előző bekezdésre – következik, hogy míg a társaság elkülönült jogalanyiséga a társaság hitelezőinek (illetve az olcsóbb hitelhez jutás szempontjából a társaságnak), addig a tag korlátolt felelőssége a tag személyes hitelezőinek (illetve az olcsóbb személyes kölcsönhöz jutás szempontjából a tagnak) az érdekét szolgálja.

Mindamellet, a korlátolt felelősség a társaság hitelezőinek rovására a tagok részéről visszaélésre adhat alkalmat. Önmagában a társaság elkülönült jogalanyiségaival a tag, a korlátolt felelősség nélkül, nem igazán tud visszaélni. A visszaélés ugyanis azt jelenti, hogy a társaság tagja olyan magatartást kíván a társaság hitelezőinek hátrányára megvalósítani (a társaság vagyonának rosszhiszemű csökkentése révén), melynek révén a hitelezők a követelési kielégítési alapjukat elvesztik, és a tag még utólag sem tehető személyes vagyona tekintetében felelőssé a hitelező ki nem elégített követeléséért.

Mivel azonban a jog, illetve a jogalkalmazás nem részesíthet védelemben olyan magatartást, amely rendeltetésellenes, visszaélészerű joggyakorlásban nyilvánul meg, az egyes jogrendszerekben válaszreakciók jelentek meg az előbbi problémára, és jogrendszerétől függően vagy a) a bírói gyakorlat alakította ki azokat az esetcsoportokat, amelyekben – jogszabályi felhatalmazás nélkül – átlépik a társaság és tagjai közötti éles határvonalat jelentő jogalanyiségot, vagy b) jogszabályok próbálják meg normatív módon meghatározni azokat a kivételeket, amikor nem érvényesül az elkülönülés.

Az USA jogi szabályozása, common law jogrendszeréből adódóan, az első megoldás alapján, bírói úton alakította ki az elkülönült jogalanyiség áttörésének, a társasági lepel átszúrásának jogalapját és esetcsoportjait, melyet összefoglalva „piercing the corporate veil” (a továbbiakban: „PCV”)-nek nevez. Az amerikai bírói jogértelmezés szerint „a társaság elkülönült jogalanyiséga pusztán egy jogdogmatikai teória, amely a gazdasági realitásból és a méltányosságból fakadt, és ezért azt egyik esetben sem lehet elismerni, ha a társaság elkülönült jogalanyiségának elismerése igazságtalan és méltánytalan következménnyel járna”.¹

¹ *Dewitt Truck Brokers v. W Ray Flemming Fruit Co.* 540 F.2d 681, F.Ct, CA, 1976

2. Az elkülönült jogalanyiség áttörése

A PCV az Egyesült Államok jogában a társaság elkülönült önálló jogalanyiségének áttörését, a társasági lepel átszúrását jelenti. A PCV azonban nem pusztán az elkülönült jogalanyiség, hanem a – fentebb leírtak értelmében – a tag korlátolt felelősségének áttörését egyszerre jelenti, hiszen pusztán az elkülönült jogalanyiség áttörésével még nem lenne elérhető az a cél, hogy az addig korlátolt felelősségű tag teljes egészében álljon helyt a visszaélésszerű magatartásával keletkező társasági kötelezettségért a társaság hitelezőivel szemben. Vagyis a PCV a társaság elkülönült jogalanyiségének áttörésével együtt egyszerre feltételezi a tagi korlátolt felelősség áttörését is, mivel az a cél, hogy a társaság konkrét kötelezettségéért a tag álljon helyt, csak úgy érhető el, ha az egyébként a saját tartozásaiért korlátlanul felelős társaság helyébe, szintén egy korlátlanul felelős személy, a korlátolt felelősségétől megfosztott tag lép. Mindezekre tekintettel tehát, amikor a PCV-ről, mint az elkülönült jogalanyiség áttöréséről beszélünk, akkor az ott egyszerre jelenti a társaság tagjának korlátolt felelősségének áttörését is.

A PCV kialakulásának jogi indoka, hogy a társaság elkülönült jogalanyiségének elismerése ne eredményezzen jogi szempontból nem védelmezhető méltánytalan helyzetet, gazdaság-etikai indoka pedig, hogy a tag saját magatartásának kockázatait ne legyen képes externalizálni.

A tag a korlátolt felelősségének kihasználásával ugyanis externalizálhatja magatartásának lehetséges kockázatait, költségeit, és így magatartásának kockázata, illetve költsége nem elsősorban a tagnál, hanem a társaságon kívül (a hitelezőknél, akaratos [szerződéses] vagy kényszer [szerződésen kívüli] hitelezőknél, így összességében pedig, a társadalomnál) jelentkezik, és ennek következtében, nem az viseli a kockázat nagyobb részét, akinek a kockázatos tevékenységből előnye származik. Ha például a tag, szándékosan téveszti meg a társaság fedezetül szolgáló vagyona tekintetében társaság hitelezőit, és kockázatos tevékenységbe kezd, akkor veszteségének kockázatát nagyobb részt a hitelező viseli figyelemmel arra, hogy a tag legfeljebb a hitelező részére feltártnál alacsonyabb, korlátolt mértékben veszti el tőkebefektetését. A PCV bíróság által kialakított esetei ezeket az externalizált kockázatokat, költségeket igyekeznek internalizálni, és megkísérlik kiegyenlíteni a korlátolt felelősség tagnál jelentkező előnyeit a társaságon kívül jelentkező költségeivel.

A PCV az Egyesült Államok joggyakorlatában valójában annak eldöntése, hogy vajon a társaság tagja személyesen, személyes vagyonával tartozik-e teljes egészében helytállni olyan társasági tartozásért, amelyért addig kizárólag a társaság volt a felelős. Amennyiben a bíróság a társasági leplet átszúrja, az még automatikusan nem jelenti, hogy a társaság megszűnne, sőt saját neve alatt a társaság továbbra is folytathatja üzleti tevékenységét. A PCV nem jelenti továbbá azt, hogy alkalmazása esetén valamennyi tag felelne a társaság valamennyi kötelezettségéért. Csak azon követelés tekintetében lehet a társasági leplet átszúrni, melynek hitelezője a

követelés tekintetében a PCV alkalmazását kéri, és csak az a tag tehető felelőssé, akivel szemben a hitelező a PCV-t kéri. Ilyen esetben a többi tagot továbbra is megilletik a korlátozott tagi felelősség előnyei. A PCV esetében tehát az alapvető kérdés, hogy vajon a társaság egy meghatározott tagja személyében felelőssé tehető-e a társaság egy meghatározott kötelezettségéért való helyzetállásért.

A hitelezők a PCV bírói alkalmazása iránti kérelmükben többségében arra szoktak hivatkozni, hogy a társaság a tagjától valójában nem különül el, mivel a társaság csak a tag alteregója, álarca, eszköze („alter ego”; „sham”; „instrumentality”; „tool”), és így – figyelemmel arra is, hogy a társaság csaknem teljes részesedését a tag birtokolja – el lehet tekinteni a tag és társaság elkülönült jogalanyiségének doktrínájától, mivel a társaság valójában nem más, mint a tag pusztán alteregója, képviselte, vagyis a társaság maga a tag. Ez az ún. alter ego doktrína. A bírói gyakorlat szerint ugyanakkor a pusztán tény, hogy az összes vagy csaknem összes társasági részesedést egy vagy csak néhány személy birtokolja, nem ad elegendő alapot arra, hogy az alter ego doktrína alapján a társaság elkülönült jogalanyiségét a bíróság áttörje, hanem szükséges egyéb olyan körülmény felmerülése is, amely egyértelművé teszi, hogy a társaság elkülönült jogalanyiségének fenntartása olyan méltánytalanságot eredményezne, amit a jognak ki kell küszöbölnie. „Ilyen körülmény felmerülésekor a bíróságok már nem vonakodnak az alter ego doktrína alkalmazásával a társaság elkülönült jogalanyiségének pajsztát eltávolítani és a tag felelősségét megállapítani.” (Dewitt Truck Brokers v W. Ray Flemming Fruit Co.)

Az amerikai bírói gyakorlat jogeseteken keresztül állította fel azokat a tényezőket, amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy tag és a társaság szoros kapcsolatán (alter egon) felül megalapozzák a PCV alkalmazhatóságát. Így többek között a PCV-t akkor rendelik alkalmazni, ha felmerül például a (a) társasági alakszerűségek figyelmen kívül hagyása, (b) a társaság fizetéseképtelensége az esedékességkor, (c) a nyereségnek a meghatározó befolyással rendelkező tag általi „kiszivattyúzása”; (d) társasági határozatok, jegyzőkönyvek hiánya; (e) a társaság vezető tisztségviselőinek hitelezőket megkárosító csalárd magatartása; (f) a társasági forma felhasználása visszaélészerű magtartás, vagy illegális tevékenység előmozdítására.² Ezek tehát olyan tényezők, amelyek mellett a társaság elkülönült jogalanyiségének fenntartása méltánytalan helyzetet eredményezne a hitelezőknek, és amelyek bizonyítása szükséges a PCV alkalmazhatóságához.

A PCV-vel kapcsolatos amerikai jogesetekben a hitelezői keresetek az alter ego doktrína megalapozottsága tekintetében, csaknem mindig a társaság alultőkésített-ségére (2.1.) , illetve az anya-leányvállalati viszonyra (2.2.) hivatkoznak, vagyis a PCV jogeseteknek ez a két kérdéskör szinte mindig integráns részét képezik.

² Dewitt Truck Brokers v W. Ray Flemming Fruit Co.; Baatz v. Arrow Bar 452 N.W.2d 138, SD., 1990

2.1. Alultőkésítés

A hitelezők PCV alkalmazása iránti kérelmükben gyakran hivatkoznak a társaság alul-tőkésítettségére. Ez a hivatkozás főként az egyszemélyes, illetve a zártan működő társaság esetében fordul elő, ahol is vizsgálat tárgyát képezi, hogy vajon a társaság az általa folytatott üzleti tevékenységéhez képest rendelkezik-e elegendő forrással, vagy alultőkésítettsége állapítható meg. Az a tény önmagában azonban még nem elegendő, hogy egy társaság az alapításánál, vagy működése közben nem rendelkezett azzal a forrással, amely az üzleti tevékenységéhez szükséges, hiszen a tag nem kötelezhető arra, hogy veszteséges társaságot folyamatosan tőkével pótoljon. Vagyis nem elég bizonyítani azt, hogy alultőkésített volt egy adott társaság, hanem szükséges egyéb fent említett visszaélészerű tényezők egyértelmű igazolása is (pl. visszaélés, „kiszivattyúzás” stb.).

A *Dewitt Truck Brokers v W. Ray Flemming Fruit Co.* – ügyben az alperes gyakorlatilag Flemming egyszemélyes társaságaként működött, ő birtokolta a társasági részesedések 90 %-t, rajta kívül pedig csak két tagja volt a társaságnak: felesége, és egy ügyvéd. A társaság bizományosként tevékenykedett: saját nevében értékesítette a dél-karolinai termelőktől kapott gyümölcsöket, az értük kapott vételárat pedig, a termelőknek utalta át. A bizományosi szerződés értelmében, az alperes jogosult volt a termelőktől követelni, hogy a szállítási költséget (amely a terméknek a termelőktől az értékesítés helyszínéig történő szállításából eredt, és amely a felperessel kötött hosszú távú szerződések keretében rögzítésre kerültek), valamint a saját bizományosi díját térítsék meg, illetve fizessék meg. A bizományosi ügyletnek tehát integráns része volt a felperesi szállítási díj. Tekintettel arra, hogy az alperes a termelőkkel megelőlegezte a szállítási költséget, illetve a bizományosi díjat, a társaság vagyona valójában kizárólag a bizományosi díjból és a szállítási költség előlegezett összegéből állt. Időnként azonban Flemming kb. 15.000 \$ értékben pénzt vett ki a társaság vagyonából „osztalékként”, és tette ezt annak ellenére, hogy tudnia kellett, hogy a társaság a kifizetést csak a szállítónak kifizetendő neki termelők által megfizetett és szállító által meghitelezett, de utólagosan megfizetendő díj terhére tudja megtenni, miközben Flemming azt nyilatkozta a termelők felé, hogy természetesen már megfizette a szállítónak a szállítási díjat. Flemming éves „osztalékának” összege viszont csaknem ugyanakkora volt, mint amekkora éves szállítási díj a felperest megillette volna. Flemmingnek nem lett volna szabad kivennie ilyen összeget anélkül, hogy a társaság működéséhez a tevékenységéhez mért megfelelő anyagi forrást nem biztosít. A bíróság megállapította mindezek alapján, hogy a társaságot Flemming hosszú évek alatt a kifizetésekkel alultőkésítette, a társaság pedig Flemming pénzügyi manőverei révén veszteséges lett. A bíróság azonban ezen felül azt is megállapította, hogy a társaságnak nem volt igazi vezető tisztségviselője; a társasági alakszerűségeket (igazgatósági ülés, közgyűlés, erről készült jegyzőkönyvek, határozatok) nem tartották be; Flemming kifizetést eszközölt magának a társasági vagyonból anélkül, hogy ezzel kapcsolatosan köz-

gyűlési határozat született volna. Mindezek alapján a bíróság alkalmazta a PCV-t és Flemming közvetlen és korlátlan felelősségét állapította meg a felperes szállítási díjkövetelése tekintetében.

Amikor a bíróság ilyen esetekben a PCV-t alkalmazza, akkor gazdaságetikai megfontolásokat is vezérlik. Szabályként állapítható meg az a következtetés, miszerint minél alacsonyabb a társaság tőkéje, annál nagyobb a kísértés arra, hogy szélsőségesen kockázatos üzleti vállalkozásba fogjon a társaságot irányító korlátolt felelősségű tag. Nagyon sok hitelezési (kölcson) ügylet túl kicsi ahhoz, hogy a hitelező az adós társaság teljes vagyoni helyzetét felmérje. Ha valaki például elad egy széket 30 napos fizetési határidő mellett egy társaságnak, nyilván nem fog részletekbe menő tárgyalást folytatni a kockázatokról és a garanciákról. Mindamellet, ezekben a helyzetekben is kívánatos lenne, ha a hitelezők helyesen tudnák felmérni, hogy vajon az adós elegendő tőkével, anyagi forrással rendelkezik-e. Tulajdonképpen a társaságnak kellene figyelmeztetnie a hitelezőt, ha a pénzügyi helyzete esetleg „szokatlan” (alacsony tőkésítettség). Az ügylet megkötése szempontjából költséghatékonyabb, ha a társaság figyelmezteti „szokatlan” esetekben a hitelezőt, mintha a hitelezőnek kellene minden esetben megvizsgálnia az adós pénzügyi helyzetét.

Mindenesetre, ha a hitelezőknek lehetőségük van arra, hogy a társaság vagyonán túl is hozzáférhessenek fedezethez, nyilván a társaság korlátolt felelősségű tagjának is nagyobb ösztönzést jelent, hogy a társaság pénzügyi helyzetét az ügyletkötés időpontjában feltárják a hitelező előtt. Így a hitelező eldöntheti, hogy szerződik-e egyáltalán a társasággal, vagy többlet garanciákat (előre fizetést, kezességet, vagy más biztosítékot) kér. Minden ilyen „szokatlan” esetben tehát a társaság többletet fog fizetni azért, hogy kockázatos vállalkozásba fogjon, és ezért jobb ösztönzést kap arra, hogy tevékenysége társadalmi előnyeit, illetve hátrányait egyensúlyba hozza.

2.2. Anya-Leányvállalati kapcsolat

A PCV alkalmazások másik nagy esetköre, amikor a leányvállalat hitelezői igényt terjesztenek elő a bíróságon, hogy az anyavállalat korlátlan és közvetlen felelősségének megállapítása érdekében törje át a leányvállalat anyavállalatától elkülönült jogszerűségét.

Az anyavállalat működtethet egy üzleti vállalkozást mind leányvállalati, mind pedig kereskedelmi képviseleti formában. Ha az adott üzleti tevékenységet kereskedelmi képviselet formájában működteti, akkor nem beszélhetünk jogi elkülönülésről, és a kereskedelmi képviselet által vállalt kötelezettségekért az anyavállalat közvetlenül és korlátlanul tartozik helytállni. Ugyanakkor, ha az üzleti tevékenységet leányvállalati formában működteti, akkor a jogi elkülönülés fennáll, és az anyavállalat alapvetően nem tehető felelőssé a leányvállalat kötelezettségeiért. Mindamellet, annak eldöntésében, hogy egy üzleti tevékenységet az anyavállalat leányvállalati formában működtet-e vagy sem, nem elsősorban az a meghatározó

tényező, hogy ezáltal az anyavállalat korlátozza-e az üzleti tevékenység folytatásáért való felelősségét vagy sem. A meghatározó sokkal inkább az, hogy leányvállalat alapításával az üzleti tevékenység hatékonyabban végezhető-e egy viszonylag független menedzsmenttel, egy viszonylag elkülönült szervezetben. Ugyanakkor, ha a leányvállalat által folytatott üzleti tevékenység már túl kockázatosnak tűnik (és nem lehetett előre annak kockázatosságát megítélni), akkor már az anyavállalat részéről a korlátolt felelősség válik döntő tényezővé. Ilyenkor már nem számít, hogy a leányvállalat létrehozásában eredetileg mi volt a meghatározó tényező; az anyavállalat törekedni fog a közvetlen és korlátlan felelősség elkerülésére a leányvállalat elkülönült jogalanyiságára történő hivatkozással.

Megállapítható, hogy az amerikai bíróságok nem igazán vonakodnak alkalmazni a PCV-t, ha anya-leányvállalati kapcsolatról van szó, vagyis ha a meghatározó befolyással rendelkező tag nem természetes személy, hanem egy másik társaság. A bíróságok mindamellett ilyen esetben is abból a dogmatikai alapvetésből indulnak ki, hogy az anyavállalat a leányvállalatától elkülönült független jogi entitás, hacsak nem merül fel valamely olyan körülmény, amely egyértelműen ennek az elkülönülésnek a visszaélészerű felhasználására utal, és amely az elkülönült jogalanyiság fenntartásával hitelezői szempontból méltánytalanságot eredményez. A bíróságok tudatában vannak annak, hogy a PCV túlzott alkalmazása esetén a társasági forma lényege üresedne ki, és ezért „minden bíróságnak abból az általános szabályból kell kiindulnia, hogy a társaság elkülönült jogalanyisággal rendelkezik, hacsak egyedi körülmény nem kívánja meg a kivételt. Minden esetben törekedni kell arra, hogy a társaság elkülönült jogalanyiságának elmélete ne váljon hasznavehetlenné” [Koch v. First Union Corporation WL 3729939 (Pa. Com. Pl. 2002)].

A *Bartle v. Home Owners Co-OP – ügyben*³ a felperes, aki a felszámolás alá került Westerlea Builders Inc. (a továbbiakban: „Westerlea”) felszámolója volt, peres eljárás keretében törekedett arra, hogy a bíróság állapítsa meg alperes felelősségét Westerlea szerződéses kötelezettségéért, tekintettel arra, hogy Westerlea az alperes 100 %-os tulajdonában álló leányvállalat volt. Az alperes, amely nagyrészt háborús veterán tagokból álló szövetkezetként működött, céljaul tűzte ki, hogy tagjainak alacsony költségű házakat fog nyújtani. Mivel azonban nem talált olyan vállalkozót, aki vállalta volna az általa tervezett házak kivitelezését, a szövetkezet létrehozta a Westerlea-t. A házépítés költségei azonban a várnál sokkal magasabbak voltak, a Westerlea-nak pedig pénzügyi nehézségei keletkeztek és annak ellenére, hogy a hitelezői egy alkalommal meghosszabbították a hitelek lejáratí idejét, a Westerlea végül felszámolás alá került. Az elsőfokú bíróság elutasította a felperes keresetét, amely arra irányult, hogy a bíróság az alperessel szemben a Westerlea vonatkozásában alkalmazza a PCV-t megállapítva ezáltal alperes korlátlan tagi felelősségét, melynek révén a felszámolás alá került Westerlea hitelezőinek kielégítésére az alperes vagyontárgyait is igénybe lehetett volna venni. Az elsőfokú

³ 309 N.Y. 103, 127 N.E.2 d.,1955

bíróság megállapította, hogy amíg az alperes, mint anyavállalat, irányította Westerlea ügyeit, a két társaság (alperes és Westerlea) pénzügyei szigorúan el voltak választva (még azon időszak vonatkozásában is, amikor a hitelezők Westerlea hiteleinek lejáratí idejét meghosszabbították); a hitelezők semmilyen módon nem voltak megfélemlítve, nem merült fel bizonyíték visszaélészerű magatartásra; és az alperes nem tett semmi olyasmit, amely Westerlea vagyonának kimenekítését szolgálta volna kárt okozva ezáltal Westerlea hitelezőinek. A másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú bírósággal és megállapította, hogy a jog megengedi leányvállalat alapítását akár abból a célból is, hogy ezáltal a tag (anyavállalat) mentesüljön a közvetlen, és korlátlan felelősség alól, a PCV pedig arra szolgál, hogy a visszaélészerű magatartásokat, és az így létrejövő méltánytalanságot megakadályozza. Mivel azonban ilyen méltánytalanságot a konkrét esetben a bíróság nem talált, az hogy az alperes az építkezési feladatra külön társaságot hozott létre, nem tekinthető rendeltetésellenes joggyakorlásnak. Ezért, az elsőfokú ítéletet helyben hagyta.

A *Fletcher v Atex, Inc. - ügyben*⁴ a felperes keresetet terjesztett elő az alperessel és implicite anyavállalatával a Kodakkal szemben azon visszatérő stressz által okozott károsodására való hivatkozással, amelyet az Atex által gyártott billentyűzet okozott számára. Tekintettel arra, hogy Atex Delaware Államban lett bejegyezve, a delaware-i jog alapján kellett eldönteni, hogy vajon Atex Kodaktól elkülönült jogalanyiségének áttörésével megállapítható-e a Kodak közvetlen és korlátlan felelőssége.

A delaware-i jog akkor ad lehetőséget a PCV bírói alkalmazására, ha (a) visszaélészerű magatartás, vagy (b) az állapítható meg, hogy az adott társaság kizárólag tulajdonosának képviselőjére szolgál, így az annak pusztán csak alter egoja. Az alter ego doktrína alkalmazhatóságához a felperesnek a delaware-i jog alapján tehát nem kell feltétlenül visszaélészerű csalárd magatartásra hivatkoznia, hanem az is elegendő, ha bebizonyítja, hogy az (a) anya-és leányvállalat gazdasági egységként működik és, hogy (b) méltánytalan lenne a hitelezővel szemben, ha a bíróság fenntartaná az anya-és leányvállalat közötti jogi elkülönülést. A bíróság a gazdasági egység körében azt vizsgálja, hogy (a) vajon a leányvállalatnak megfelelő anyagi források álltak-e rendelkezésre az általa folytatott üzleti tevékenység folytatásához, (b) fizetőképes volt-e, (c) a társasági könyveket megfelelően vezették-e (vagy az anyavállalatra tekintettel azt nem tartották szükségesnek), (d) a vezető tisztségviselők a leányvállalat érdekeinek megfelelően irányították-e a leányvállalatot (vagy az anyavállalat érdekeinek megfelelően cselekedtek), (e) más társasági alakszerűségeket a leányvállalat vonatkozásában betartották-e (vagy az anyavállalatra tekintettel feleslegesnek tartották), (f) vajon a leányvállalat legfőbb tulajdonosának nem „szivárogtattak”-e ki a tőkét a leányvállalatból és (g) általában vajon a leányvállalat nem pusztán képviselője volt-e csak az anyavállalatának. Az imént felsorolt tényezőkhöz kívül – amint az fentebb kifejtésre került – a hitelezőnek azt is igazolnia kell, hogy az elválasztás, a jogi elkülönülés fenntartása méltánytalansághoz vezetne.

⁴ CA, SC 68 F3d. 1451, 1995

A Fletcher v. Atex Inc.- ügyben a felperes hivatkozott arra, hogy (a) a Kodak egy ún. központi számvitelt tartott fenn a leányvállalatai vonatkozásában, (b) az Atex fontosabb döntéseihez ki kellett kérnie a Kodak hozzájárulását, (c) az igazgatóság egyes tagjai az anya- és leányvállalatban ugyanazok voltak. A bíróság megállapította, hogy a központi számviteli nyilvántartási rendszer megszokott az anya-leányvállalati kapcsolatban, és létezése önmagában nem bizonyítja, hogy a rendszer arra szolgált volna, hogy a két társaság pénzügyi forrásait ne lehessen elkülöníteni egymástól, illetve, hogy az anyavállalat a leányvállalata minden pénzügyi nyereségét a maga javára fizettette volna ki. A bíróság azt is kimondta, hogy teljesen természetes nagyobb, stratégiai jelentőségű döntésekhez az anyavállalat hozzájárulását kikérni, hiszen az a társasági jog alapvető szabályaiból következik, hogy az ilyen döntésekhez a társaság meghatározó befolyással rendelkező tagjának (mint a közgyűlés meghatározó résztvevőjének) hozzájárulása szükséges függetlenül attól, hogy meghatározó részesedéssel rendelkező tag természetes, vagy jogi személy. Az pedig, hogy az anya- és leányvállalati menedzsment személyi összetétele esetleg megegyezik, még nem szükségszerűen igazolja, hogy az anyavállalat egyértelműen uralja, és irányítja a leányvállalat üzleti tevékenységét. Mindezekre, valamint arra való tekintettel, hogy a felperes nem hivatkozott olyan körülményre, amellyel bizonyította volna, az anya- és leányvállalati elkülönülés fenntartása számára igazságtalanságot, méltánytalanságot eredményez, a bíróság elutasította PCV alkalmazása iránti kérelmet.

Az elkülönült jogalanyiság áttörésének az anya-leányvállalati viszonyt érintő esetkörének is megvan a sajátos gazdasági logikája. Amennyiben a korlátolt felelősség áttörhetetlen, abszolút lenne, akkor az anyavállalat minimális tőkével is alapíthatna leányvállalatot szélsőségesen kockázatos tevékenységre. Ha a dolgok jól mennek, az anyavállalat bús haszonra tehet szert, ha viszont rosszul, akkor legfeljebb a leányvállalat felszámolási eljárást kezdeményez maga ellen, az anyavállalat pedig létrehoz egy másik leányvállalatot ugyanarra a tevékenységre. A hasznok és költségek eme aszimmetriája, ha a korlátolt felelősség abszolút lenne, azt eredményezné, hogy az anyavállalat ösztönözve érezné magát, hogy társadalmilag szélsőségesen kockázatos vállalkozásokba fogjon.

Ebből azonban még nem következik, hogy az anyavállalat automatikusan felelőssé lenne tehető olyan társaságok kötelezettségeiért, melyben meghatározó tulajdoni hányaddal rendelkeznek. Gondolhatunk például a taxi-társaságokra. Taxi-társaságot lehet alapítani egy tulajdonban lévő néhány vagy akár minden egyes taxi vonatkozásában. Ha bíróság ezen több társaság elkülönült jogalanyiságát automatikusan figyelmen kívül hagyná, és valamennyi ilyen taxi-társaság vagyonát egy taxi által okozott baleset kockázatával állítaná szembe fedezetül, akkor a „valódi” egy autós taxi-társaságok működési költsége lenne alacsonyabb tekintettel arra, hogy a felelősségét csak saját autójára kell vetítenie, mely által biztosítása is olcsóbb, de alacsonyabb fedezetű lesz. Ez kis, tulajdonosai tekintetében is elkülönült társaságok alapítására ösztönözne, ugyanakkor a nagyobb társaságok általában magasabb

fedezetű biztosítás díját is meg tudnák fizetni. Így tehát valójában a deliktuális károkozás potenciális áldozatai olyan szabályozással, amely a társasági dezintegrációra ösztönöz, nem nyerne. Sőt, annak előírása, hogy az anyavállalat mindig álljon helyt a leányvállalat tartozásaiért, arra ösztönözné minden egyes társaság hitelezőit, hogy a többi társaságot is leellenőrizzék (nehogy valamelyik társaságcsoporthoz tartozó más leányvállalat kötelezettsége miatt veszélybe kerüljön az adós leányvállalat irányában fennálló követelésük) felemészttve ezáltal az abból eredő előnyt, hogy az elkülönülő vagyon miatt, csak a neki adós leányvállalat vagyoni helyzetét kell megvizsgálnia. Ennek eredményeként, a bíróságok bár hajlandóak anya-leányvállalat vonatkozásban a PCV alkalmazására, nagyon helyesen azonban nem túl gyakran teszik ezt meg.

3. A „Deep Rock” doktrína

A PCV egyik különös esete. A társaság illetve a tag elkülönülésének ezen áttörésének nem elsődleges célja a hitelezői követelésekért való felelősség tétel, hanem sokkal inkább a társasági hitelezők érdekeinek védelme a felszámolási eljárás során. A „Deep Rock” doktrínát a *Taylor v. Standard Gas Co.-ügyben*⁵ hozott bírósági döntés fogalmazta meg először, mely ügyben a Deep Rock Oil Corp. az alperes leányvállalata volt, melynek felszámolása során az alperes hitelezői igényeket kívánt érvényesíteni, mondván, hogy számos esetben kölcsönügyletet kötött Deep Rock társasággal. A bíróság ugyanakkor megállapította, hogy az alperes fokozatosan csökkentette Deep Rock anyagi forrásait, melynek révén az, tevékenységéhez képest alultőkésítetté vált, és így a leányvállalat a hitelezői irányában fizetéképtelenné vált. Ha ezek után, az alperes követelése tekintetében a jogi elkülönülés az alperes és a Deep Rock között fennmaradna, és az alperes követelését a felszámoló más leányvállalati hitelezők rovására nyilvántartásba venné (pl. ha biztosított követelése van, akkor megelőzné az olyan leányvállalati hitelezőknek, akiknek nincs a leányvállalati szemben például zálogjoggal biztosított követelése), az mindenképpen méltánytalan helyzetet teremtene a leányvállalati hitelezők szempontjából. Erre való tekintettel, *az anyavállalat által nyújtott kölcsönt a bíróság a társaságnak nyújtott vagyonnak tekinti, és így az anyavállalat a leányvállalat felszámolása során legfeljebb csak valamennyi hitelező kielégítése után fennmaradó vagyon vonatkozásában számíthat követelése visszatérítésre abban a sorban és olyan mértékben, amint az a felszámolás alá kerülő társaság tagjának jár.*

A *Pepper v. Litton-ügyben*⁶ a Deep Rock doktrína került alkalmazásra. A jogvita előzménye, hogy a felperes pert indított Dixie Split Coal Company (a továbbiakban: „Dixie”) ellen bérleti díj megfizetése iránt. Miközben azonban, ez az eljárás fél volt függesztve, Litton, aki Dixie egyedüli tagja, pert indított Dixie ellen elma-

⁵ 306 U.S. 307 (1939)

⁶ 308 I.S. 295, 60 S. Ct. 238, 84 L.Ed. 281

radt munkabére tekintetében, figyelemmel arra, hogy már kezdetektől fogva ingyenesen végzett vezetői tisztségviselői munkát Dixie-nek. A bíróság megítélte Litton számára az elmaradt munkabért, majd ez alapján Litton végrehajtási eljárást kezdeményezett Dixie ellen, mielőtt Pepper által kezdeményezett eljárásban eljáró bíróság döntött volna. A végrehajtási eljárás során az elmaradt munkabér ellentételezésként megkapta Dixie egyes vagyontárgyait, majd Dixie képviselőjében felszámolási eljárást kezdeményezett maga (Dixie) ellen. A felszámoló eljárást kezdeményezett és kérte, hogy a (polgári ügyekben eljáró) bíróság semmisítse meg Litton elmaradt munkabérének vonatkozásában hozott ítéletet, és az annak alapján indított végrehajtási eljárásban bekövetkezett vagyonátruházásokat. A felszámoló kérelmét a bíróság elutasította. Litton ezt követően követelése nyilvántartásba vételét jelentette be a felszámolónál a végrehajtás során ki nem elégített elmaradt munkabér követelése tekintetében a maradék társasági vagyonra. Az elsőfokú felszámolási bíróság egészében utasította el Litton bejelentését, és úgy rendelkezett, hogy a felszámolónak a felszámolási vagyonhoz hozzá kell számítani azt a vagyont, melyet Litton az általa indított végrehajtás során megszerzett, Litton követelését pedig hitelezői követelésként nem veheti nyilvántartásba. A másodfok ezt a döntés megváltoztatta, de az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága az elsőfokú ítéletnek adott helyet. Az ügyben kérdésként merült fel, hogy vajon a felszámolási bíróságnak van-e arra hatásköre, hogy a felszámolás alá került társaság meghatározó befolyással rendelkező tagja számára elmaradt munkabér miatt meghozott ítéleten alapuló követelésének felszámolási jegyzékbe történő befogadását a hitelezők érdekében megakadályozza.

Az amerikai Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a felszámolási bíróság eljárási és döntései során is érvényesülnie kell a jóhiszeműségnek és a méltányosságnak. A pusztán tény, hogy egy tagnak követelése van a felszámolás alá került saját társaságával szemben, nem jelenti azt, hogy az ilyen követelést a felszámolási bíróságnak ugyanúgy kellene kezelnie, mint más hitelezők követeléseit. A hitelezői követelésként való befogadás a jóhiszeműség és méltányosság alapelveire tekintettel elutasítható. Azt kell eldönteni, hogy a követelés, és a jogviszony, amin a követelés alapul, vajon magán hordozza-e a felek, vagyis a meghatározó befolyással rendelkező tag és társasága egyenlőségének elvét (vagyis nem túlzottan egyoldalú, hanem mindkét szerződő fél érdekét figyelembe vevő szerződés). Ha nem, akkor a követelést a jóhiszeműség és méltányosság követelménye alapján el kell utasítani. A bíróság megállapítása szerint a jóhiszeműség és méltányosság követelményéből időnként az következik, hogy PCV alapján a követelés hitelezői követelésként való befogadása megtagadásra kerüljön. Vagyis, ha felszámolás alá került társaságot a tag saját vállalkozásaként kezelni, annak tevékenysége olyan, mintha a tag tevékenysége lenne. Vizsgálni lehet továbbá, hogy vajon a kérelmet előterjesztő megszegte-e a fair eljárás és a jóhiszeműség követelményét, vagy azon bizalmi felelősségét, amely a társasággal, illetve annak tagjaival és hitelezőivel kapcsolatban fennáll. Ezen teszt alapján, amikor az elsőfokú bíróság megtagadta Litton követelése-

sének hitelezői követelésként való befogadását, teljesen szabályszerűen járt el. Litton jogos munkabérvkövetelése Littont évekig nem érdekelte, majd akkor igyekezett azt érvényesíteni, amikor Dixie nehéz anyagi helyzetbe került. Ezáltal viszont más hitelezők érdekeit csorbította. Litton ravasz jogi manőverekkel képes volt fizetés, vagy a hitelezőkkel történő megállapodás nélkül végrehajtási eljárás keretében megszerezni a társaság vagyontárgyainak nagy részét számára előnyös értéken. Ez önmagában megalapozza, hogy az elsőfokú bíróság méltányossági jogkörébe eljárva elutasítsa Litton követelésének hitelezői követelésként való befogadását.

4. Fordított PCV („Reverse piercing”)

A fordított PCV esetében vagy a társaság tagja, vagy pedig egyik tag személyes hitelezője törekszik arra, hogy a bíróság a tagot és a társaságot egységes személyként kezelje.

Az Egyesült Államokban a munkavállalói társadalombiztosítási törvények („Worker’s Compensation statutes”) biztosítási alapú kompenzációt biztosítanak a munkabalesetet szenvedett munkavállalónak, de cserébe nem engedik, hogy a sérülést szenvedett munkavállaló a munkáltatóval szemben kártérítési pert indítson. Ugyanakkor, nem tiltja azon harmadik személyekkel szembeni perlést, akik maguk is hozzájárultak károsodása bekövetkezéséhez.

A *Sims v. Western Waste Industries* – ügyben⁷ egy leányvállalat sérült munkavállalója terjesztett elő keresetet az anyavállalattal szemben hivatkozva arra, hogy az anyavállalat érintett volt annak a járműnek a tervezésében, gyártásában, és forgalmazásában, amely számára balesetet, sérülést okozott. Az anyavállalat a kereset elutasítását kérte mondván, hogy a leányvállalat valójában az ő alter egoja volt, így a felperes munkavállaló munkáltatója valóban ő maga volt, így pedig a munkavállaló vele szemben nem indíthat kártérítési pert a jogszabályi előírások alapján. A bíróság elutasította ezt az érvelést és kimondta, hogy meggyőződése, hogy a jogalkotó szándéka nem arra irányult, hogy az anyavállalat, aki a leányvállalatot létrehozta, perlési immunitásra hivatkozhatson a Texas Worker’s Compensation Act alapján, és fordított PCV alkalmazását kérje olyan társasági lepel (leányvállalata elkülönült jogalanyisága) miatt, amelyet ő maga hozott létre. Az anyavállalat elfogadta azokat a korlátozott felelősségekben rejlő előnyöket, amelyeket a leányvállalat alapítása jelentett, így most nem hivatkozhat annak átszűrésére amikor éppenséggel most az az érdeke. A bíróság megállapította, hogy a texasi jog alapján az anyavállalat részére nem megengedett az alter ego doktrínára való hivatkozás, ha az arra irányul, hogy a leányvállalatával szemben a bíróság alkalmazzon PCV-t annak érdekében, hogy ezáltal a Worker’s Compensation statutes alapján leányvállalatának munkavállalójával szemben saját perlési immunitására hivatkozhatson.

⁷ 918 S.W. 2d 682 (Tex. App. 1996)

5. További megállapítások az amerikai PCV-vel kapcsolatban

5.1. Szerződészegés – deliktualis károkozás

A bíróságok inkább mutatnak hajlandóságot az elkülönült jogalanyiség áttörésére a deliktualis károkozásnál, mint szerződészegés esetében. Ennek indoka gazdaságtikai megfontolásból ered. A társaság szerződéses hitelezői általában már ex ante kompenzációt (ügyleti kamat) kapnak az ex post veszteséges működésben rejlő kockázatokért. A deliktualis kárt elszenvedők (kényszerhitelezők) azonban ilyen módon nem kerülnek előzetesen kompenzálásra.

Ez a különbségtétel azonban nem érvényesül abban az esetben, ha a gazdasági társaság vezetése szándékosan megtéveszti a szerződéses hitelezőt. Azért, hogy a szélsőséges kockázatvállalás teljes egészében a társaságra legyen terhelve, a hitelezőknek szükségük van arra, hogy képesek legyenek a nem fizetés kockázatát (a szerződészegés kockázatát) teljes egészében mérlegelni. Ha a hitelező e tekintetben meg van tévesztve, és azt gondolja, hogy a szerződészegés kockázata alacsonyabb, mint ahogy az valójában van, akkor a szerződéses hitelező valójában nem kap megfelelő kompenzációt kockázataért és a kompenzációját meghaladóan hasznolóvá válik a kényszerhitelezőkhöz.

5.2. Zártkörűen működő társaságok – Nyilvánosan működő társaságok

A PCV statisztikailag teljes egészében a zártkörűen működő társasághoz kapcsolódó jogintézmény. A nyilvánosan működő társaságok tagjainak esetében felelőségáttörésre soha nem került eddig sor. Ez a helyzet abból a különbségből fakadhat, hogy míg a zártkörűen működő társaságok esetében, a jelentős részesedéssel rendelkező tagok, akik társasági döntések meghozatalában menedzsmenti szinten is részt vesznek, könnyen tudnak visszaélészerű magatartást tanúsítani, vagy méltánytalan helyzetet teremteni a társaság hitelezőinek vonatkozásában, addig a nyilvánosan működő társaság esetében erről nem beszélhetünk, mivel a tagok széles tömege élesen elválk a társaságot irányító menedzsmenttől, nem rendelkeznek meghatározó részesedéssel, így visszaélni a társasági formával, vagy annak elkülönült voltával, és így méltánytalan helyzetet teremteni a társaság hitelezői számára nem tudnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Robert W. HAMILTON – Jonathan R. MACEY: Cases and Materials on Corporations including Partnerships and Limited Liability Companies, 10th edition, Thomson/West, 2007, 258-314. o.
- Frank. H. EASTERBROOK and Daniel R. FISCHER: The Economic Structure of Corporate Law, Harvard University Press, 1991, 54-60. o.
- Reiner R. KRAAKMAN – Paul DAVIES – Henry HANSMANN – Gerard HERTIG – Klaus J. HOPT – Hideki KANDA – Edward B. ROCK: The Anatomy of Corporate Law, Oxford University Press, 2004, 5-10. o.
- KISFALUDI András: Társasági jog, Complex Kiadó Budapest, 2007, 29-34. o.